

FATIMA, PORTUGAL FOTO: MARCO OKHUIZEN/H

Bedevaart buiten bestemming

Niets mis met Mariaverschijningen, zeker niet als die plaatsvinden na een wonderbaarlijke genezing. Dat vervolgens tienduizenden bedevaartgangers de kapel ter plaatse bezoeken, is begrijpelijk. Maar wat als die kapel en bijbehorende kruiswegstaties in strijd met het bestemmingsplan blijken te zijn gebouwd? Heb je dan iets aan de vrijheid van godsdienst van art. 9 EVRM?

Anneke Groenewoud

In de eerste helft van dit jaar heeft de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State twee uitspraken gedaan¹ over de verhouding tussen een fundamenteel recht, neergelegd in het EVRM, en de mogelijkheid om bestemmingsplanvoorschriften te handhaven. In de eerste uitspraak beriep een zendamateur uit Sint-Michiëlgestel zich met succes op de vrijheid van meningsuiting toen bleek dat een bouwvergunning voor een zendmast niet kon worden verleend vanwege strijd met het geldende bestemmingsplan.

De tweede uitspraak gaat over de verhouding tussen de vrijheid van godsdienst, art. 9 EVRM, en de (beginsel)plicht van een gemeente om tegen zonder bouwvergunning gebouwde bouwwerken handhavend op te treden. 'Het verschijnen van Maria noopt er niet toe om de bestemmingsplanvoorschriften of optreden ter handhaving daarvan achterwege te laten', aldus de intrigerende kop in de AB. Reden om op onderzoek uit te gaan naar de achtergronden van deze uitspraak.²

Knieën

Appellante was de Stichting Vaders Huis is Moeders Toevlucht. Deze stichting is in 1999 opgericht en heeft als doel de verering van Moeder Maria in de meest ruime zin des woords. Voorzitter is de heer Martien van der Palen. Deze Van der Palen, geboren en getogen in Valkenswaard, is in de jaren zestig als lekenmissionaris naar Papoea-Nieuw-Guinea gereisd. Hij werkte er bij de Missionarissen van het Goddelijk Woord. In de binnenlanden van Nieuw-Guinea ontmoette hij Raphaella Agatha Molki Kindua en trouwde haar. Terug in Nederland ging het echtpaar na enige tijd inwonen in het huis van een broer van Martien in de bossen vlak bij Valkenswaard in de Brabantse Kempen.

De Kempen is van oudsher een gebied waar de Mariaverering veelvuldig voorkomt; na de scheiding tussen de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden in de zestiende eeuw is de bedevaartcultuur in de Noordelijke Nederlanden vanwege de antikatholieke overheidsmaatregelen vrijwel verdwenen. In het oostelijke deel van Noord-Brabant, met name in de regio van de vrije heerlijkheden die niet tot 'Staats-Brabant' behoorden, hield de Mariaverering stand.³

In deze voor de verering van Maria vruchtbare regio streken Martien van der Palen en zijn echtgenote neer. In Nederland kreeg Agatha last van haar knieën: op een gegeven moment kon ze amper nog lopen. De huisarts van Martien en Agatha leidde een gebedsgroep waar zij zich bij aansloten. Deze gebedsgroep wijdde zich onder meer aan Maria. De groep was op een gegeven moment naar het heiligdom van de Vrouwe van Alle Volkeren in Amsterdam-Zuid gegaan (een andere Nederlandse bedevaartsplaats). Van het zogenaamde vereringsobject uit Amsterdam, een schilderij, had de groep een replica verworven dat vervolgens binnen de gebedsgroep ging circuleren. Toen het schilderij in het huis van Martien en Agatha stond, werd Van der Palen op een nacht wakker en zag hij dat zijn vrouw het bed had verlaten en voor het schilderij lag te slapen; de volgende dag kon ze weer lopen.

Tienduizenden bedevaartgangers

Vanaf dat moment had Agatha regelmatig verschijningen waarin ze vaak Maria zag. In februari 1999 openbaarde Maria zich aan Agatha als de Vrouwe van Alle Volkeren. Zij gaf Agatha de opdracht een boodschap te verkondigen: 'Ik ben de Vrouwe van Alle Volkeren; dezelfde als jij vroeger in je droom hebt gezien. Ik ben jouw moeder en de moeder van alle mensen. Jij moet overal gaan zeggen dat de mensen ophouden met abortus'. Deze anti-abortusverschijning herhaalde zich verscheidene malen. Vanaf 1998 ging Agatha ook delen in het lijden van Christus en ontving zij vele stigmata.⁴

In een voormalig kantoor werd op het terrein in 1999, op 31 mei de feestdag van de Vrouwe van Alle Volkeren, een witte houten kapel in gebruik genomen, inclusief een zeven meter hoge toren met daarop de tekst 'Vader's Huis is Moeder's Toevlucht'. De gelijknamige stichting werd kort daarop, in augustus 1999 opgericht, met onder anderen Martien van der Palen als voorzitter en de voormalig huisarts Schulte als secretaris.

Aan de bouw van deze kapel lag (ook) een conflict met de gemeente Valkenswaard ten grondslag over een bouwvergunning voor een eigen woning voor Van der Palen en zijn kinderrijke gezin. 'Maria, as ik de vergunning krijg, dan bouw ik een kapelleke vur oe', beloofde Van der Palen Maria. In januari 1999 kwam de gemeente met de vergunning af.

Na de bouw van de kapel volgden in 2000 de aanleg van een kruisweg met veertien kruiswegstaties met een vier meter hoge Calvarieberg. Ook kwam er een glazen kapel met een beeld van Maria Vrouwe van Alle Volkeren. Het terrein groeide vervolgens uit als bedevaartsplaats dat – zo blijkt uit de uitspraak van de Afdeling – sindsdien door vele tienduizenden bedevaartgangers uit binnen- en buitenland werd bezocht. Om alle bezoekers te kunnen laten parkeren werd een parkeerterrein aangelegd.

Negatief

Helaas voor de Stichting trok de kapel niet alleen veel bedevaartgangers, maar ook de aandacht van de afdeling bouwen en wonen van de gemeente Valkenswaard. Er rustte (en rust) op het perceel een agrarische bestemming. De kruiswegstaties, het kruis op de Calvarieberg, het poortgebouw en de glazen kapel bleken (bouw)vergunningplichtig. De bouwwerken waren zonder

bouwvergunning opgericht. In 2000 deed de gemeente een eerste handhavingspoging. Deze mislukte omdat de verkeerde was aangeschreven. Uiteindelijk volgden op 31 maart 2003 maar liefst zeven dwangsombesluiten: de Stichting werd gelast om de kruiswegstaties, het kruis op de Calvarieberg, de poortpilaren van het poortgebouw, de glazen kapel met daarin een beeld van Maria en de kapeltoren af te breken en het gebruik van het terrein als parkeerplaats en van het kantoor als kapel te staken. Daartegen heeft de Stichting gevochten tot en met de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. De Stichting vond dat het bestemmingsplan buiten toepassing moest blijven omdat het een onaanvaardbare inbreuk zou maken op de in art. 9 EVRM neergelegde vrijheid van godsdienst.

<HET VERSCHIJNEN VAN MARIA NOOPT ER NIET TOE BESTEMMINGSPLANVOORSCHRIFTEN ACHTERWEGE TE LATEN>

De Afdeling besliste in appel van dit jaar negatief voor de Stichting. De Afdeling vond dat het feit dat een grondrecht in het geding is, niet zonder meer betekent dat de voorschriften van een bestemmingsplan terzijde moeten worden gesteld. Planvoorschriften kunnen de mogelijkheid om godsdienst te belijden inperken. Dat vindt zijn rechtvaardiging in het feit dat de planvoorschriften zijn gebaseerd op de Wet op de ruimtelijke ordening, die noodzakelijk te achten zijn in een democratische samenleving ter bescherming van de in art. 9 lid 2 EVRM genoemde belangen.⁵ De vrijheid van godsdienst of van het belijden ervan wordt hierdoor niet haar wezen aangetast, terwijl de mogelijke inperking evenredig is te achten aan de met de planvoorschriften mede beoogde, hiervoor bedoelde belangen. De bijzondere betekenis die naar de godsdienstige overtuiging van appellante aan de betrokken plaats toekomt, kan bij de planologische besluitvorming een rol spelen in de afwijking ten opzichte van de hiervoor bedoelde belangen, maar, aldus de Afdeling, noopt er niet toe toepassing van de planologische voorschriften of handhaving daarvan achterwege te laten.

Voortekenen

Aan de lasten onder dwangsom is inmiddels voldaan, en – er werd namelijk niet binnen de 'begunstigingstermijn' voldaan – de verbeurde dwangsommen zijn geïnd. Het terrein en de kapel zijn niet meer voor het publiek toegankelijk. Dat betekent echter niet dat de Stichting het hoofd volledig in de schoot legt. Na de uitspraak van de Afdeling heeft de Stichting gepoogd vrijstelling >

FOTO: ANNEKE GROENEWOUD

te krijgen om een zogenaamd 'kamphuis' te bouwen voor de opvang van jonge, alleenstaande ouders. Deze vrijstelling is door de gemeente (ook in bezwaar) afgewezen. De procedure daarover loopt nog. De Stichting heeft haar hoop nu gevestigd op een op stapel staande herziening van het bestemmingsplan voor de legalisering van haar activiteiten ter plaatse. De voortekenen daarvoor zijn niet ongunstig.

Het terrein ligt er inmiddels verlaten bij: alleen een Mariabeeldje, een heuveltje en een aantal borden met 'Plaats van de verschijning van de maagd Maria' herinneren aan het illustere verleden.

Agatha heeft de teloorgang niet hoeven meemaken; zij is in 2002, op eerste pinksterdag, overleden.

- 1 De beide uitspraken zijn na elkaar gepubliceerd in de AB van dit jaar: Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State 9 februari 2005, AB 2005/224 (Sint-Michielsgestel) en 6 april 2005, AB 2005/225 (Valkenswaard).
- 2 Hiervoor werden als bron gebruikt: *Bedevoertplaatsen in Nederland*, Meertens Instituut, toegankelijk via www.meertens.knaw.nl; Joris van Casteren, 'Bloedmadonna', *Groene Amsterdammer* 29 september 1999; Yolanda de Koster, 'Einde illegale kapel Borkel en Schaft', *Eindhovens Dagblad* 16 november 2002; 'Stichting Mariakapel vecht dwangsom aan', *Eindhovens Dagblad* 1 juli 2004; *Maria Heute* 383, Parvis Verlag, maart 2000, toegankelijk via www.parvis.ch; mondelinge informatie van mr. G.L. Pijnenburg, gemeente Valkenswaard en van de raadsman van de Stichting.
- 3 In de tijd van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden waren de generaliteitslanden de gebieden die rechtstreeks onder het bestuur van de Staten-Generaal vielen en die in tegenstelling tot de zeven gewesten geen stem in het landsbestuur had-

den. Het waren met name rooms-katholieke gebieden die in een later stadium van de Tachtigjarige oorlog op Spanje veroverd waren. Een van die gebieden was Staats-Brabant. Een aantal gebieden in Oost-Brabant, waaronder de vrije heerlijkheden, hadden wel nauwe banden met de Republiek, maar behoorden niet tot Staats-Brabant.

- 4 Stigmata zijn de 'merktekens van Christus'. Men gelooft dat voor wie zich in meditatie op het lijden van Jezus Christus geheel en al overgaf, het mogelijk is om de vijf kruiswonden te ontvangen. Stigmata zijn tekens dat de boodschap van degene die de stigmata ontving, door God gelegitimeerd is.
- 5 Art. 9 lid 2 EVRM: 'De vrijheid godsdienst te belijden of overtuiging tot uiting te brengen kan aan geen andere beperkingen worden onderworpen dan die bij de wet zijn voorzien en in een democratische samenleving noodzakelijk zijn in het belang van de openbare veiligheid, voor de bescherming van de openbare orde, gezondheid of goede zeden of voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.'

ALLEEN EEN MARIA-
BEELDJE, EEN HEUVELTJE
EN EEN BORD MET
<VERSCHIJNINGPLAATS
VAN DE H. MAAGD MARIA>
HERINNEREN AAN HET
ILLUSTERE VERLEDEN.